

Татарстан Республикасы
Арча муниципаль районынын
Арча шәһәр муниципаль берәмлеге
Арча шәһәр Советы
422000, Арча ш. Совет майданы, 27
тел. 3-16-25, 3-12-35

Муниципальное образование
город Арск
Арского муниципального района Рес-
публики Татарстан
Совет города Арск
422000, г. Арск, площадь Советская, 27
тел. 3-16-25, 3-12-35

Арча шәһәр Советы
КАРАРЫ

« 27 » 12 2019 ел

№ 138

**Арча бистә Советының 2006 елның 13 нче мартындагы 138 нче номерлы
«Арча бистә Советы регламентын раслау турында»
карары белән расланган Арча бистә Советы Регламентына үзгәрешләр һәм
өстәмәләр кергү турында**

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль закон, Арча муниципаль районы «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге Уставы нигезендә Арча шәһәр Советы карар бирде:

1. Арча бистә Советының 2006 елның 13 нче мартындагы 138 нче номерлы «Арча бистә Советы регламентын раслау турында» карары белән расланган Арча бистә Советы Регламентына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертергә һәм аны кушымта нигезендә яна редакциядә расларга.

2. Әлеге карарны Татарстан Республикасының рәсми хокукый мәгълүмат порталында (<http://pravo.tatarstan.ru>) бастырып чыгарырга һәм Арча муниципаль районының рәсми сайтында (<http://arsk.tatarstan.ru>) урнаштыру юлы белән халыкка житкерергә.

3. Әлеге карарның үтәлешен контрольдә тотуны «Арча шәһәре» муниципаль берәмлеге башлыгы урынбасарына йөкләргә.

Арча муниципаль
берәмлеге башлыгы,
Арча шәһәр Советы рәисе

И.Г.Нуриев

Арча шәһәр Советының
2019 ел 27 декабрендә,
№ 138 карары белән
РАСЛАНГАН

АРЧА МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ АРЧА ШӘҺӘР СОВЕТЫ

РЕГЛАМЕНТЫ

1 бүлек. Гомуми нигезләмәләр

1 статья

Әлеге Регламент федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары һәм “Арча шәһәре” муниципаль берәмлеге Уставы (алга таба – Жирлек Уставы) нигезендә Арча шәһәр Советы эшчәнлеге тәртибен билгели (алга таба – Жирлек Советы).

2 статья

Жирлек советы эшчәнлеге күмәк, ирекле, эшлекле фикер алышу һәм мәсьәләләрне хәл итү, хәбәрдарлык, законлылык, Жирлек Советы һәм Башкарма комитеты (алга таба–Жирлек Башкарма комитеты) компетенцияләрен чикләү, жирлек халкы алдында жаваплылык һәм хисап тоту нигезендә башкарыла.

3 статья

1. Авыл жирлеге Советының төп эш формасы булып аның утырышы тора.
2. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм хәбәрдар рәвешендә үткәрелә.
3. Жирлек Советы ябык утырыш үткөрү турында карар кабул итәргә мөмкин. Әлеге утырыш кирәклеге турында фикер алышулар узарга мөмкин.

4 статья

Жирлек Советы утырышларында мәсьәләләрне алдан карау һәм аларны карауга әзерләү, утырышлар арасында депутатларның эшен оештыру өчен Жирлек Советы даими комиссияләр төзи.

2 БҮЛЕК. Жирлек Советы Депутаты

5 статья

1. Жирлек Советы депутаты эшчәнлеге формалары булып түбәндәгеләр тора:

- 1) Жирлек Советы утырышларында катнашу;
  - 2) Жирлек Советының даими комиссиясе эшендә катнашу;
  - 3) федераль дәүләт хакимияте органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, жирле үзидарә органнары вазыйфай затларына, оештыру-хокукый формаларына, жәмәгать берләшмәләренә жирлек карамагындагы мәсьәләләр буенча мөрәжәгать итү;
  - 4) норматив хокукый акт проектын кертү;
  - 5) депутат таләбен кертү;
  - 6) Жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган муниципаль хокукый актлар проектларын эшләүдә катнашу;
  - 7) Татарстан Республикасы Дәүләт Советына закон чыгару инициативасы тәртибендә Жирлек Советы тарафыннан кертелә торган Татарстан Республикасы законнары проектларын эшләүдә катнашу;
  - 8) жирлек халкы белән очрашулар, аларның мөрәжәгатьләре белән эшләү, үз вәкиле булган жирлек халкына үзләренен эшчәнлегә һәм жирле үзидарә органнары эшчәнлегә турында мәгълүмат бирү;
  - 9) жирле референдумнары, ачык тыңлауларны, жыелышларны, конференцияләрне һәм гражданны сораштыру үткәрүне оештыруда һәм үткәрүдә катнашу;
2. Жирлек Советы депутаты үз эшчәнлеген федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында һәм жирлек Уставында каралган башка рәвешләрдә дә башкара ала.

6 статья

1. Жирлек Советы депутаты Жирлек Советы һәм аның президиумы, үзе әгъза булган даими комиссияләр тарафыннан карала торган барлык мәсьәләләр буенча хәлиткеч тавыш бирү хокукыннан файдалана.
2. Депутат Жирлек Советының, аның президиумының, үзе әгъзасы булып торган даими комиссиясенен барлык утырышларында да катнашырга тиеш.
3. Жирлек Советының яисә президиумның, даими комиссия утырышларында катнаша алмаганда, депутат бу хакта алдан ук Жирлек Советына, президиум рәисенә, даими комиссиягә яки секретариатка хәбәр итә.
4. Депутат түбәндәге хокукларга ия:
  - 1) Президиумга, даими комиссияләргә һәм Жирлек Советында тиешле вазыйфаларга сайларга һәм сайланьрга;
  - 2) Жирлек Советына карау өчен сораулар тәкъдим итәргә;
  - 3) Жирлек Советы тарафыннан булдырыла торган органнар һәм Жирлек Советы тарафыннан сайланучы (билгеләнүче, килештерелүче) вазыйфай затлар кандидатураларын формалаштыру мәсьәләләре буенча үз фикерен әйтергә;
  - 4) хокук чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә Жирлек Советы хокукый актлар проектларын кертәргә;
  - 5) Жирлек Советы карарлары проектларына төзәтмәләр, көн тәртибе, тикшерелә торган сорауларның асылы һәм карау тәртибе буенча тәкъдимнәр һәм искәрмәләр кертәргә;

6) Жирлек Советына хисап бирергә тиешле яки контрольдә булган теләсә кайсы органның яки вазыйфай затның Жирлек Советы утырышында чираттан тыш хисабын яки мәгълүматын тыңлау буенча тәкъдимнәр кертергә;

7) әлеге Регламентта билгеләнгән тәртиптә фикер алышуларда катнашырга;

8) үз тәкъдимнәрен нигезләп һәм тавыш бирү мотивлары буенча чыгыш ясарга, белешмәләр бирергә;

9) Жирлек Советы утырышларында аның фикеренчә ижтимагый әһәмияткә ия булган гражданның мөрәжәгатьләрен игълан итәргә.

10) Жирлек Советы тарафыннан булдырыла торган органнар һәм Жирлек Советы тарафыннан сайланучы (билгеләнүче, килештерелүче) вазыйфай затлар кандидатуралары хосусый составы турында фикер әйтергә;

11) Жирлек Советы утырышларының аудиоязмасы һәм беркетмәләре белән танышырга.

5. Жирлек Советы утырышында депутат тарафыннан әйтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр, Жирлек Советы утырышында Жирлек Советы карары проектын эшләгәндә, Жирлек Советының тиешле даими комиссиясе тарафыннан карала һәм фикер алышына.

7 статья

Жирлек Советы депутаты законнар, муниципаль Жирлек Уставы һәм әлеге Регламент белән бирелгән башка хокуклардан файдалана.

8 статья

Жирлек Советы депутаты жирлек халкынан кертгән мөрәжәгатьләренә, гаризаларны һәм шикаятьләренә карый, үз вәкаләтләре чикләрендә булган мәсьәләләренә дәрәжә, үз вакытында хәл итәргә ярдәм итә, гражданның кабул итә, жәмәгатьчелек фикерен өйрәнә, тиешле жирле үзидарә органнарына, кирәк булганда, дәүләт һәм ижтимагый органнарга тәкъдимнәр кертә.

9 статья

Жирлек Советы депутатына жирлектәге вәкаләтләрен тормышка ашыру өчен әлеге жирлектә яшәүчеләр белән очрашуларны оештыруда Жирлек Башлыгы ярдәм итә.

10 статья

Жирлек Советы депутаты, үзе вәкил булып торган авыл халкына, алар белән очрашулар вакытында, шулай ук массакуләм мәгълүмат чаралары аша үз эшчәнлекләре турында хәбәр итә.

3 бүлек. Жирлек Башлыгы. Жирлек Башлыгы урынбасары

11 статья

Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча Жирлек Башлыгы:

1) Жирлек Советы эшен оештыра, Жирлек Советы утырышларын чакыра һәм аларга рәислек итә;

2) дәүләт хакимиятенен федераль органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, жирле үзидарә органнары, гражданнар һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә Жирлек Советы исемнән эш итә;

3) Жирлек Советы депутатларына үз вәкаләтләрен тормышка ашыруда ярдәм итә;

4) Жирлек Советы президиумы һәм даими комиссияләре эшчәнлеген координацияли;

5) Жирлек Советының даими комиссияләренә йөкләмәләр бирә;

6) Жирлек Советы эшендә хәбәрдарлыкны тәмин итә;

7) Жирлек Советы раславына Жирлек Советы структурасын тәкъдим итә;

8) Жирлек Советы эше белән житәкчелек итә;

9) Жирлек Советында гражданнарны кабул итә, аларның мөрәжәгатьләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карый;

10) Жирлек Советы исемнән судка жибәрелә торган документларга (шул исәптән дөгъва гаризаларына, ышаныч кәгазьләренә һәм башка документларга) кул куя;

11) федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, Жирлек Уставында һәм әлеге Регламентта каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

12 статья

1. Жирлек Башлыгы яна сайланган Советның беренче утырышында Жирлек Советы депутатлары арасыннан яшперен тавыш бирү юлы белән Жирлек Советы вәкаләтләре вакытына сайлана.

2. Жирлек Башлыгын сайлау Жирлек Советы депутатлары тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан, шул исәптән Жирлек составына керүче жирлекләренен вәкиллекле органнары, Жирлек халкы, жәмәгать берләшмәләре, Татарстан Республикасы Президенты тәкъдимнәре нигезендә башкарыла.

3. Жирлек Башлыгы вазыйфасына сайлануга тәкъдим ителгән депутат, үз кандидатурасын кире алуы турында белдерергә хокуклы.

13 статья

1. Жирлек Башлыгы вазыйфасына сайлануга тәкъдим ителгән барлык кандидатуралар буенча, үз кандидатурасын кире алулары турында белдерүчеләрдән тыш, фикер алышу үткәрелә. Фикер алышу барышында кандидатлар булачак эшчәнлек программасы белән чыгыш ясыйлар һәм депутатлар сорауларына жавап бирәләр. Һәр депутат тәкъдим ителгән

программа турында үз фикерен әйтергә, тәкъдим ителгән кандидатура яклы яки каршы өндәргә хокуклы.

2. Жирлек Башлығы вазыйфасына тәкъдим ителгән кандидатуралар турында фикер алышканнан соң, үз кандидатурасын кире алулары турында белдерүчеләрдән тыш, кандидатлар яшерен тавыш бирү өчен бюллетеньгә кертелә. Һәр депутат бер кандидат өчен генә тавыш бирә ала.

3. Тавыш бирү нәтижәсендә Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш жыйган кандидат Жирлек Башлығы вазыйфасына сайланган дип санала.

4. Әгәр Жирлек Башлығы вазыйфасына кандидатларның берсе дә сайлау өчен таләп ителә торган депутатлар тавышларын жыймаса, кандидатларның кабат тәкъдим ителүе уздырыла. Шуң ук вакытта элегрәк тәкъдим ителгән кандидатларны тәкъдим итү рәхсәт ителә.

5. Әгәр Жирлек Башлығы вазыйфасына икедән артык кандидат тәкъдим ителгән булса һәм аларның берсе дә сайлау өчен таләп ителә торган депутатлар тавышы санын жыймаса, утырышта катнашучылар саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителгән Жирлек Советы карары буенча иң күп тавыш жыйган-ике кандидатура буенча икенче тур тавыш бирү уздырыла. Тавыш бирүнең икенче турында Жирлек Башлығы сайланмаса, Жирлек Башлығы вазыйфасына кандидатлар тәкъдим итү процедурасы кабатлана.

14 статья

1. Жирлек Башлығы урынбасары авыл Жирлеге Советы депутатлары арасынан Жирлек Башлығы тәкъдиме белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутаты, әгәр аны сайлау өчен Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелеге тавыш бирсә, Жирлек Башлығы урынбасары вазыйфасына сайланган дип санала.

3. Жирлек Башлығы урынбасары Жирлек Башлығы вәкаләте буенча аның аерым функцияләрен башкара һәм ул булмаганда яки үз вазыйфаларын башкара алмаган очракта, Жирлек Башлығын алмаштыра.

4. Жирлек Башлығы урынбасарының вәкаләтләре Жирлек Уставында каралган нигезләр буенча һәм тәртиптә вакытыннан алда туктатылырга мөмкин.

5. Жирлек Башлығы урынбасары теләсә кайсы вакытта Жирлек Советы карары белән, Жирлек Башлығы инициативасы белән кабул ителгән яки Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлеше булган депутатлар төркеме таләбе буенча вазыйфасыннан алынырга мөмкин. Жирлек Башлығы урынбасарын вазыйфасыннан алу турында карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

4 бүлек. Жирлек Советы президиумы һәм даими комиссияләре

15 статья

1. Жирлек Советы, үз вәкаләтләре вакытына Жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләргә алдан карау һәм әзерләү өчен, депутатлар арасынан даими комиссияләр төзи.

2. Жирлек Советының даими комиссиясә үз компетенциясендә каралган мәсьәләләр буенча:

1) Жирлек Советы карары проекты буенча бәяләмә әзерли;

2) Жирлек үсеш планнары һәм программалары проектларын, Жирлек бюджетын эшләүдә катнаша, алар буенча үз искәргәләрен һәм тәкъдимнәрен кертә;

3) Жирлек Советы кушуы буенча, Жирлек Башлыгы яки үз инициативасы белән даими комиссия эшчәнлегә өлкәсенә караган мәсьәләләргә әзерли, алар буенча Жирлек Советының хокукий актлары проектларын әзерли;

4) үз компетенциясә кысаларында Жирлек Советы хокукий актларының үтәләшен контрольдә тотат, әлегә мәсьәләләр буенча тиешле органнар һәм жирле үзидарә органнарының вазыйфаи затлары докладларын һәм хисапларын тыңлай;

5) Жирлек Советы утырышында карау өчен документлар проектларын әзерли;

6) Жирлек Уставында һәм әлегә Регламентта каралган башка вәкаләтләргә башкара. Советы үз вәкаләтләре вакытына Жирлек Советы карамагына караган мәсьәләләргә алдан карау һәм әзерләү өчен депутатлар арасынан даими комиссияләр төзи.

16 статья

1. Жирлек Советының даими комиссияләргә даими комиссия рәисә һәм әгъзалары составында район Советы депутатлары тарафыннан сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларның 7дән ким һәм 11 дән артык санда була алмаган даими комиссияләргә составы, Жирлек Советы депутатлары тәкъдимнәрен исәпкә алып, яна төзелгән Жирлек Советының беренчә утырышында билгеләнә.

3. Жирлек Советының даими комиссияләргә сайлаганда тавыш бирү тулаем состав буенча үткәрелә.

4. Жирлек Советының даими комиссияләргә рәисләргә, кагыйдә буларак, альтернатив нигездә сайлана. Даими комиссия рәисә вазыйфасына кандидатуралар аның утырышында алдан каралырга тиеш.

5. Жирлек Советының даими комиссияләргә комиссия әгъзалары арасынан даими комиссия рәисә урынбасарын һәм секретарен сайлайлар, аның кандидатурасын фикер алышу өчен комиссия рәисә кертә.

6. Жирлек Советы депутаты Жирлек Советының ике даими комиссиясә әгъзасы булып тора ала.

17 статья

1. Жирлек Советының даими комиссиясе рәисе Жирлек Советы утырышында күпчелек тавыш белән Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан чыгып сайлана.

2. Жирлек Советының даими комиссиясе рәисе:

1) даими комиссиясенә эшчәнлеген оештыруны тәмин итә.

2) комиссия утырышының көн тәртибен һәм чакырылган затлар исемлеген төзи;

3) комиссия утырышларын алып бара;

4) Жирлек Район Советының башка комиссияләре, Жирлек Башлыгы, Жирлек территориясендә урнашкан предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар, массакүләм мәгълүмат чаралары белән үзара мөнәсәбәтләрдә комиссия исеменнән эш алып бара;

5) комиссия карарларына имза куя;

6) әлеге Регламентта каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

18 статья

Жирлек Башлыгы, Жирлек Башлыгы урынбасары даими комиссияләр әгъзалары итеп сайлана алмый.

19 статья

1. Комиссия составының кимендә өчтән икесе катнашса, Жирлек Советының даими комиссиясе утырышы тулы хокуклы була.

2. Жирлек Советы комиссиясе карары комитет әгъзаларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирлек Советының берничә комиссиясенә уртак утырышларын үткәргәндә, карар һәр комиссия әгъзаларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

20 статья

Жирлек Советының даими комиссияләре үз эшенә жирле үзидарә органнары, шул исәптән Жирлек Башкарма комитетының структур бүлекчәләре, дәүләт органнары, ижтимагый оешмалар вәкилләрен, экспертлар, белгечләренә жәлеп итәргә хокуклы.

21 статья

Жирлек Советының даими комиссиясе утырышында аның составына кермәгән Жирлек Советы депутатлары да катнаша ала.

22 статья

1. Жирлек Советы, кирэк булганда, вакытлы комиссиялар төзи ала.
2. Әлеге комиссиянең бурычлары, вәкаләтләре һәм эшчәнлек сроклары Жирлек Советы тарафыннан аларны төзөгәндә билгеләнә. Вакытлы комиссиялар депутатлар арасыннан рәис һәм әгъзалары составында Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән төзелә.

23 статья

1. Вакытлы комиссия эшенең нәтижеләре буенча Жирлек Советына үзе төзелгән мәсьәләнең асылы буенча доклад ясый. Аерым фикере булган комиссия әгъзалары аны Жирлек Советы утырышында игълан итәргә хокуклы. Жирлек Советы вакытлы комиссия доклады буенча карар кабул итәргә мөмкин.
2. Вакытлы комиссия, үз эшчәнлеген үзенә йөкләнгән бурычларны үтәгәннән соң, яисә Жирлек Советы карары буенча вакытыннан алда туктатыла.

24 статья

1. Жирлек Советы рәисе, аның урынбасары һәм даими комиссиялар рәисләре арасыннан Совет эшен оештыру, даими комиссиялар эшчәнлеген координацияләү, Жирлек Советы карамагындагы мәсьәләләргә алдан карау һәм әзерләү өчен президиум төзи.
2. Жирлек Советы президиумы үз компетенциясенә караган мәсьәләләр буенча:
  - 1) Жирлек үсеше планнары һәм программалары проектларын эшләүдә катнаша.
  - 2) Жирлек Советы кушуы буенча, Жирлек Башлыгы яки үз инициативасы белән президиум эшчәнлегенә өлкәсенә караган мәсьәләләргә әзерли, алар буенча Жирлек Советының хокукый актлары проектларын әзерли;
  - 3) үз компетенциясе кысаларында Жирлек Советы хокукый актлары үтәлешен контрольдә тотып, әлеге мәсьәләләр буенча тиешле органнар һәм жирле үзидарә органнары вазыйфаларының докладларын һәм хисапларын тыңлый;
  - 4) Жирлек Советы утырышында карау өчен документлар проектларын әзерли;
  - 5) Жирлек Советына яки Жирлек Башлыгына жирле әһәмияттәге ин мөһим мәсьәләләр турында халыкка фикер алышуга чыгару яки ачык тыңлаулар билгеләү турында тәкъдимнәр белән мөрәжәгать итә;
  - 6) әлеге Регламентта каралган тәртиптә Жирлек Советының чираттан тыш утырышын чакыру турында тәкъдимнәр кертә;
  - 7) Жирлек Уставында һәм әлеге Регламентта каралган башка вәкаләтләргә гамәлгә ашыра.

5 бүлек. Жирлек Советының эш тәртібе

25 статья

1. Яңа чакырылыш Жирлек Советы беренче утырышка Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланганнан соң жиде көннән дә соңга калмыйча жыела. Яңа оешкан Жирлек Советының беренче утырышын Жирлек Башлыгы, ул булмаганда, аның урынбасары чакыра һәм әзерли.

2. Жирлек Башлыгы сайланганчы яңа оешкан Жирлек Советының беренче утырышын яшь буенча иң өлкән Жирлек Советы депутаты ача һәм алып бара.

26 статья

1. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кирәк булган саен үткәрелә, әмма кварталга кимендә бер тапкыр һәм Жирлек Башлыгы тарафыннан чакырыла. Жәйге чорда утырышлар арасындагы тәнәфесләр озак булырга мөмкин. Чираттан тыш утырышлар Жирлек Башлыгы тарафыннан үз инициативасы яки Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән бер өлеше депутатлар төркеме инициативасы буенча чакырыла.

2. Жирлек Советы утырышы анда Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе катнашканда хокуклы (кворум). Кворум Жирлек Советы утырышы башланганда һәм төшке ашка тәнәфестән соң билгеләнә.

3. Әгәр Жирлек Советы утырышына Жирлек Советына сайланган депутатлар саныннан өчтән икедән кимрәк өлеше килсә, Жирлек Башлыгы карары белән утырыш жиде көннән дә артык булмаган башка вакытка күчерелә.

4. Жирлек Советы утырышларында чакырылган затлар – хокук чыгару инициативасы субъектлары яисә аларның вәкилләре, Жирлек Советы утырышын оештыруны тәмин итүче Жирлек Советы аппараты хезмәткәрләре, башка дәүләт органнары, жирле үзидарә органнары, оешмалар, ижтимагый берләшмәләр вәкилләре, гражданныр катнаша ала. Жирлек Советы утырышына чакырылган затларның саны турындагы мәсьәлә Жирлек Советы президиумы тарафыннан хәл ителә, шул исәптән Жирлек Советы комитетлары, депутат берләшмәләре, депутатлар тәкъдиме буенча да. Жирлек Советы утырышында катнашырга теләгән гражданныр Жирлек Советы рәисе исеменә язма гариза жиберәләр.

5. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышны уздыру вакыты һәм урыны, Жирлек Советы каравына кертелә торган мәсьәләләр турында өч көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырыш уздыру көненә кадәр бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә Жирлек Советы утырышын үткәрү урыны һәм вакыты турында хәбәр массакүләм мәгълүмат чараларында бастырылырга мөмкин.

27 статья

1. Жирлек Советы утырышы Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы гимннары белән ачыла һәм ябыла.

2. Жирлек Советы утырышлары жиһазландырылган залларда үткәрелә, анда муниципаль район флагы һәм гербы урнаштырыла.

3. Жирлек Советының утырышлар залында Жирлек Башкарма комитеты, массакүләм мәгълүмат чаралары вәкилләре өчен махсус урыннар билгеләнә.

4. Жирлек Советы массакүләм мәгълүмат чаралары тәкъдим итүе буенча Жирлек Советында әлеге массакүләм мәгълүмат чаралары журналистларын аккредитацияли ала.

5. Жирлек Советы аккредитацияләнган журналистларны Жирлек Советы өше турында мәгълүмат һәм материаллар белән тәэмин итә.

28 статья

1. Жирлек Советы утырышына килгән депутатларны теркәү Жирлек Советы утырышы а Жирлек чылганчы бер сәгать алдан башлана.

2. Депутатларны теркәүне Жирлек Советы аппараты, утырыш ачылганнан соң Жирлек Советы секретариаты оештыра.

29 статья

1. Жирлек Советы утырышын Жирлек Башлыгы, ул булмаган очракта, Жирлек Башлыгы урынбасары алып бара. Әгәр Жирлек Башлыгы яки аның урынбасары Жирлек Советы утырышында булмаса, Жирлек Советы утырышта вакытлыча рәислек итүче депутатны үз составыннан сайлый.

2. Жирлек Советы утырышында рәислек итүче:

1) утырышларны ача һәм яба;

2) депутатларга утырышка чакырылучылар составы турында хәбәр итә;

3) Жирлек Советы утырышларын алып бара, әлеге Регламентның һәм утырышның расланган эш тәртибе үтәлешен тәэмин итә;

4) утырышта кворум булуны контрольдә тотат;

5) докладлар һәм чыгышлар өчен сүз бирә;

6) Жирлек Советы карарлары проектларын, карала торган мәсьәләләр буенча депутатлар тәкъдимнәрен тавышка куя, аларны тавыш бирүгә кую эзлеклелеген һәм тавыш бирү нәтижеләрен игълан итә;

7) секретариаттан кәргән гаризаларны, белешмәләрен, депутатларның тәкъдимнәрен һәм искәртмәләрен игълан итә;

8) утырыш залында тәртип булуны тәэмин итә;

9) карала торган мәсьәләләр буенча якларның хезмәттәшлегенә, позицияләрен якынайтуга ярдәм итә;

10) фикер алышулар барышында фикер алышына торган мәсьәлә буенча төрле фикерләрен ачыклауны тәэмин итә, кирәк булганда тиешле аңлатмалар биреп, фикер каршылыкларын бетерү һәм утырыш барышында барлыкка

килгән башка мәсьәләләрне хәл итү максатларында консультацияләр үткәрүне оештыра;

11) кирәк булганда депутатлар, комитетлар белән консультацияләр үткәрә, каршылыкларны бетерү максатыннан, вакытлы комиссияләр эшен оештыра;

12) Жирлек Советы утырышында Жирлек Советы секретариаты һәм аппараты эшен оештыра.

3. Рәислек итүче карала торган мәсьәләләрнең асылы буенча башка депутатлар өчен әлеге Регламентта билгеләнгән вакыттан артык чыгыш ясарга, әгәр алар әлеге Регламент таләпләренә каршы килмәсә, депутатлар чыгышларын өзәргә һәм комментарийлар бирергә хокуклы түгел.

30 статья

1. Утырыш үткәрү вакытында ачык тавыш бирү юлы белән Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән Жирлек Советы депутатлары арасынан Жирлек Советы утырышы секретариаты сайлана.

2. Күрсәтелгән органның хосусый составы Жирлек Башлыгы тарафыннан кертелә.

3. Жирлек советы утырышы секретариаты:

1) утырыш беркетмәсен алып баруны оештыра;

2) секретариатка керү вакыты күрсәтелгән чыгыш ясаучыларны язуну алып бара, утырышта рәислек итүчегә чыгыш ясау өчен язылган мәгълүматлар турында белешмәләр бирә;

3) депутат таләпләрен, сорауларны, белешмәләрне, хәбәрләрне, гаризаларны, тәкъдимнәрне һәм башка материалларны терки, аларны утырышта рәислек итүчегә, редакция комиссиясенә, Жирлек Советының башка органнарына жибәрә;

4) утырышта депутатларга кирәкле материалларны тиражлауны һәм таратуны оештыра;

5) утырышка килгән депутатларны теркәү нәтижеләрен анализлый һәм Жирлек Советына депутатларның утырышларда булмау сәбәпләре турында хәбәр итә;

6) тавыш бирү нәтижеләрен терки;

7) утырыш барышында барлыкка килгән мәсьәләләр буенча аңлатмалар бирә һәм депутатларга хәбәр итә;

8) Жирлек Советы утырышы беркетмәсен рәсмиләштерә һәм аны, кул кую өчен, Жирлек Башлыгына тапшыра.

9) Жирлек Советы утырышында Жирлек Советы депутатлары эшчәнлеген тәмин итү буенча башка функцияләрне гамәлгә ашыра.

4. Депутатлар мөрәжәгатьләрен һәм фикерләрен тулырак исәпкә алу, Жирлек Советы тарафыннан карала торган мәсьәлә буенча карар проектының ахыргы текстын эшләү өчен, рәислек итүче яисә башка депутатлар тәкъдиге белән утырышта редакция комиссиясе сайлана.

31 статья

1. Жирлек Советының чираттагы утырышының көн тәртибе һәм эш тәртибе Жирлек Башлығы тарафыннан әзерләнгән һәм Жирлек Советының эш планнарын һәм карарларын, шулай ук кергән тәкъдимнәрне исәпкә алып, Жирлек Советы каравына тапшырыла. Чираттагы утырышның көн тәртибенә сораулар кертү инициативасы хокукына Жирлек Башлығы, Жирлек Советы депутатлары, аның президиумы, даими комиссияләр, Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе һәм хокук чыгару инициативасының башка субъектлары ия.

2. Жирлек Советының чираттан тыш утырышларының көн тәртибе аларны үткөрү инициаторлары тарафыннан тәкъдим ителә. Чираттан тыш утырыш уздыру инициаторлары язма рәвештә үзләре тәкъдим иткән мәсьәләне тиз арада карау кирәклегенә нигезләр, шулай ук әлеге Регламент нигезендә Жирлек Советы утырышында карау өчен документлар тапшырырга тиеш.

3. Көн тәртибе һәм эш тәртибе Жирлек Советы утырышында утырышта рәислек итүче тәкъдиме буенча Жирлек Советы тарафыннан тикшерелә һәм раслана.

4. Тәкъдимнәр һәм искәртмәләр көн тәртибенә һәм эш тәртибенә Жирлек Советы депутатлары тарафыннан утырыш секретариатына язма рәвештә тапшырыла яки чыгышларында бәян ителә. Язма рәвештә кергән тәкъдимнәр керү тәртибендә утырышта рәислек итүче тарафыннан игълан ителә.

5. Көн тәртибендәге мәсьәләләрне карау тәртибе, чираттагы мәсьәләне карауга күчү яисә алдагы, әмма хәл ителмәгән мәсьәләләрнең берсенә кире кайту утырышта катнашучы депутатлар саныннан күпчелек тавыш белән яисә, депутат каршылыклары булмаганда, рәислек итүче тавыш бирмичә генә гамәлгә ашырыла.

6. Жирлек Советы Жирлек Советы утырышында расланган көн тәртибендәге барлык мәсьәләләрне дә карарга, яисә каралмаган мәсьәләләрне киләсе утырышка күчерү турында карар кабул итәргә тиеш. Күчерелгән мәсьәләләр, Жирлек Советы тарафыннан башка карар кабул ителмәсә, киләсе утырышның көн тәртибендә өстенлеккә ия.

32 статья

1. Жирлек Советы утырышлары, кагыйдә буларак, 10 нан 13 сәгатькә кадәр үткәрелә. Жирлек Советы утырышы башлануның башка вакыты Жирлек Башлығы тарафыннан Жирлек Советы утырышын чакыру турында карар кабул иткәндә билгеләнергә мөмкин. Утырыш үткөрү вакытын озайту утырышта рәислек итүче тәкъдиме буенча Жирлек Советы тарафыннан кабул ителә.

2. Утырышның көн тәртибе (вакыты һәм саны) утырыш башланганда рәислек итүче тәкъдиме буенча Жирлек Советы тарафыннан раслана.

3. Докладлар өчен вакыт рәислек итүче тарафыннан докладчылар белән килешү буенча билгеләнә, ләкин 45 минуттан да артык түгел, өстәмә докладлар

өчен – 10 минут, докладлар һәм карарлар проектлары буенча фикер алышуларда чыгыш ясау өчен – 5 минутка кадәр, фикер алышуларда кабат чыгыш ясау өчен – 3 минутка кадәр, утырышларны алып бару тәртибе, тавыш бирү мотивлары буенча чыгышлар ясау, сораулар, тәкъдимнәр, хәбәрләр һәм белешмәләр кертү өчен – 1 минутка кадәр.

4. Билгеләнгән вакыт узгач, рәислек итүче бу хакта чыгыш ясаучыны кисәтә, аннары аның чыгышын өзәргә хокуклы.

5. Утырышта катнашучы депутатларның күпчелеге ризалыгы белән яисә депутатлар каршылыклары булмаган очракта тавыш бирмичә генә рәислек итүче доклад, өстәмә доклад яисә чыгыш ясау өчен вакытны озайтырга яисә кыскартырга хокуклы.

6. Һәр утырышның ахырында, гаризалар кәргән очракта, көн тәртибендәге «Төрлесеннән» мәсьәләсә кысаларында белешмәләр, игъланнар, мөрәжәгатьләр, гаризалар өчен 30 минут вакыт бирелә. Әлеге хәбәрләр буенча фикер алышулар булмый.

33 статья

1. Докладтан һәм өстәмә докладтан соң Жирлек Советы утырышының көн тәртибе буенча депутатларга докладчыга, өстәмә докладчыга сораулар бирү мөмкинлегә бирелә. Сораулар язма рәвештә яки телдән бирелә. Жирлек Советы депутаты өчтән артык сорау бирә алмый.

2. Кирәк булганда, Жирлек Советы, килгән депутатлар саныннан күпчелек тавыш белән сораулар бирүне туктату һәм доклад буенча фикер алышуларга күчү яки Жирлек Советы карары проектына күчү турында карар кабул итә.

3. Депутат фикер алышуларда ике тапкырдан да артык чыгыш ясып алмый. Өстәмә чыгыш ясау хокукы Жирлек Советы карары белән генә биреләргә мөмкин. Чыгыш ясау хокукын башка затка тапшыру рөхсәт ителми.

4. Фикер алышуларны туктату утырышта катнашучы депутатлар саныннан күпчелегенә ачык тавыш бирү юлы белән Жирлек Советы карары белән башкарыла. Фикер алышуларны туктату турындагы мәсьәләне куйганда, рәислек итүче депутатларга чыгыш ясау өчен язылучылар саны турында хәбәр итә һәм язылучыларның кайсылары чыгыш ясауны таләп итүен ачыклай. Әгәр депутат, фикер алышулар туктатылуга бәйле рәвештә чыгыш ясау мөмкинлегә алмаган булса, Жирлек Советы утырышы беркетмәсенә кушымта итеп теркәү өчен, секретариатка үз чыгышының текстын бирә ала.

5. Фикер алышулар туктатылганнан соң докладчы һәм өстәмә докладчы 5 минутлык йомгаклау чыгышына хокуклы.

34 статья

1. Жирлек Советы депутаты, катнашучы башка зат утырышта рәислек итүче ана сүз биргәннән соң чыгыш ясып.

2. Чыгыш ясау өчен сүз гаризалар керү тәртибендә бирелә. Рәислек

итүчегә утырышны алып бару тәртибе буенча искәرمәләр белдерү өчен, шулай ук тавышка куелган формулировкаларны ачыклау өчен, сүз чиратсыз бирелә. Рәислек итүче тарафыннан шулай ук тавыш бирү мотивлары буенча чыгышлар, белешмә, аңлатмалар бирү өчен һәм башка процедура мәсьәләләре буенча искәрма ясалырга мөмкин..

3. Язылмыйча чираттан тыш чыгыш ясау хокукына Жирлек Башлыгы, Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе, утырышта рәислек итүче ия.

35 статья

1. Жирлек Советы утырышында Жирлек Советы депутаты үзе сүз алган көн тәртибэндәге мәсьәлә буенча чыгыш ясарга тиеш. Жирлек Советы депутатлары чыгышларына комментарийлар бирергә, чыгыш ясаучыларга тасвирлама бирергә беркем дә хокуклы түгел.

2. Жирлек Советы утырышында чыгыш ясаучы тупас һәм ямьсез сүзләр һәм гамәлләр кылырга, законсыз һәм көч куллану гамәлләренә өндөргә тиеш түгел. Әлеге таләпләрне бозган очракта рәислек итүче мондый сүзләргә, чакыруларга һәм гамәлләргә юл куймау турында рәсми кисәтү ясый.

3. Тәртипне кабат бозганда, рәислек итүче депутат чыгышын туктата. Әлеге депутат, катнашучы депутатлар саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителгән Жирлек Советы карары белән утырыш дәвамында сүз алудан мәхрүм ителергә мөмкин.

4. Әгәр чыгыш ясаучы фикер алышына торган темадан читкә китсә, рәислек итүче аны тикшерелә торган мәсьәлә темасына кайтуга өндөргә хокуклы.

36 статья

Жирлек Советы депутаты булмаган утырышта катнашучы зат тарафыннан тупас тәртип бозу очрагы күзәтелгәндә, рәислек итүче күрсәтмәсе буенча ул зат утырыш залыннан чыгарылырга мөмкин.

37 статья

1. Жирлек Советының һәр утырышында беркетмә, кирәк булган очракта аудио-видео язма алып барыла.

2. Утырыш беркетмәсендә түбәндәгеләр күрсәтелә:

- 1) Жирлек Советы утырышын үткәру датасы, урыны һәм тәртип номеры;
- 2) Жирлек Советы утырышында катнашучы депутатларның фамилиясе, исеме, атасының исеме күрсәтелгән билгеләнгән саны;
- 3) Рәислек итүченең фамилиясе, исеме, атасының исеме, вазыйфасы;
- 4) Жирлек Советы утырышының көн тәртибе мәсьәләләре, Жирлек Советы каравына чыгарылган һәр мәсьәлә буенча чыгыш ясаган докладчыларның, өстәмә докладчыларның фамилияләре, инициаллары, вазыйфалары;
- 5) тавыш бирү өчен барлык тәкъдимнәрне формулировкалары һәм барлык

тавыш бирү нәтижеләре, «яклы», «каршы» тавыш биргән депутатлар санын яисә тыелып калган депутатлар санын күрсәтеп, ә исемле тавыш бирү уздырганда – шулай ук депутатларның фамилияләрен һәм инициалларын күрсәтеп.

3. Беркетмәгә Жирлек Советы кабул иткән актларның тулы текстлары, карарлар проектлары һәм башка материаллар, чыгышлар текстлары яки утырыш барышында секретариатка депутатлар һәм чыгыш ясаучылар тарафыннан тапшырылган башка материаллар кушымта итеп бирелә.

4. Жирлек Советы утырышы беркетмәсе Жирлек Советы утырышы тәмамланганнан соң ун көн дәвамында рәсмиләштерелә, секретариат ағзалары тарафыннан визалана һәм Жирлек Башлыгы тарафыннан имзалана.

5. Беркетмә ике нөсхәдә рәсмиләштерелә. Беренчесе билгеләнгән тәртиптә архивка тапшырыла. Беркетмәнең икенче нөсхәсе Жирлек Советы аппаратында була һәм Жирлек Советы депутатларына, Жирлек халкына аларның үтенече буенча танышу өчен бирелә.

6 бүлек. Тавыш бирү һәм карарлар кабул итү тәртибе

38 статья

1. Жирлек Советы карарлары, кагыйдә буларак, ачык тавыш бирү юлы белән кабул ителә.

2. Законнар, муниципаль берәмлек Уставы һәм әлеге Регламентта каралган очракларда, шулай ук Жирлек Советы карары буенча яшерен тавыш бирү үткәрелә.

3. Жирлек Советы карары буенча исемле тавыш бирү үткәрелергә мөмкин. Исемле тавыш бирү кадрлар мәсьәләсе буенча үткәрелә алмый.

4. Депутат тавыш бирү хокукын шәхсән үзе гамәлгә ашырырга тиеш. Тавыш бирү вакытында булмаган депутат тавыш бирү өчен бирелгән вакытка кадәр һәм аннан соң, шул исәптән язма рәвештә дә, үз тавышын бирергә хокуклы түгел.

39 статья

1. Ачык тавыш бирү уздырганда тавышларны санауны секретариат алып бара.

2. Тавыш бирү башланыр алдыннан рәислек итүче тавышка куела торган тәкъдимнәрнең саны турында хәбәр итә, аларның формулировкаларын һәм тавышка куела торган эзлеклелеген төгәлләштерә, карар кабул ителергә мөмкин булган тавышларның саны турында искә төшерә.

3. Бер яки ике тәкъдим буенча тавыш биргәндә һәр депутат үз тавышын бер тапкыр бирергә хокуклы: тәкъдим "яклы" яки "каршы", шулай ук тавыш бирүдән тыелып тора ала. Әлеге Регламент буенча депутатларның тиешле саны тавыш биргәндә, тәкъдим кабул ителгән санала.

4. Әгәр бер мәсьәлә буенча икедән артык тәкъдим тавышка кертелсә, һәр депутат һәр тәкъдимгә "яклы" яисә "каршы" тавыш бирергә, шулай ук теләсә

кайсы тәкъдим буенча тавыш бирүдән (рейтинглы тавыш бирү) тыелып торырга хокуклы. Иң күп тавыш жыйган ике тәкъдим, әлеге статьяның өченче өлешендә каралган тәртиптә, кабат тавышка куела. Бер тәкъдим дә әлеге Регламент буенча карар кабул итү өчен кирәкле тавышлар санын жыймаса, рәислек итүче тәкъдиме белән, яна карар проектын эшләү өчен, депутат килештерү комиссиясе төзелә.

5. Тавыш бирү тәмамланганнан соң, утырышта рәислек итүче аның нәтижеләрен игълан итә. Тавыш бирү нәтижеләре Жирлек Советы утырышы беркетмәсенә кертелә.

40 статья

1. Яшерен тавыш бирү уздыру һәм аның нәтижеләрен билгеләү өчен Жирлек Советы депутатлар арасыннан хисап комиссиясен сайлый. Хисап комиссиясенә кандидатуралары сайланучы органнар составына яки сайланучы вазыйфаларга тәкъдим ителүче депутатлар керә алмый.

2. Хисап комиссиясе үз составыннан комиссия рәисен һәм секретарен сайлый һәм бу хакта беркетмә төзелә.

3. Комиссия карарлары аның эгъзаларының күпчелек тавышы белән кабул ителә һәм комиссия рәисе һәм секретаре кул куя торган беркетмәләр белән рәсмиләштерелә.

4. Тавыш бирү өчен бюллетеньнәр хисап комиссиясе контрольлегендә үзе билгеләгән формада һәм билгеле бер күләмдә әзерләнә. Бюллетеньнәрдә тавыш бирү өчен кирәкле мәгълүмат булырга тиеш. Карарлар проектлары буенча тавыш бирү өчен бюллетеньнәрдә яисә сайлау вазыйфасына бердәнбер кандидатура булганда "яклы" һәм "каршы" сүзләре торырга тиеш.

5. Тавыш бирү вакыты һәм урыны, аны уздыру тәртибе хисап комиссиясе тарафыннан әлеге Регламент нигезендә билгеләнә һәм комиссия рәисе тарафыннан игълан ителә.

6. Тавыш бирүне уздыру өчен комиссия утырышта катнашкан һәр депутатка тавыш бирү өчен бер бюллетень бирә.

7. Бюллетеньне тутыру бюллетеньдә депутат тавыш бирә торган кандидатның фамилиясен, ә карар проекты буенча бюллетеньдә (карар варианты) яисә бер кандидатуралы булганда тәкъдим ителә торган карарлар яисә кандидатның фамилиясе вариантлары янында "яклы" яисә "каршы" сүзләрен кую юлы белән башкарыла. "Яклы" сүзен дә, "каршы" сүзен дә, кандидатларның барысының фамилиясен сызу шулай ук тутырылмаган бюллетень тавыш бирүдән тыелу булып санала.

8. Тавыш бирү өчен бюллетень тавыш бирү кабинасында тутырыла һәм тавыш бирү өчен куелган урнага төшерелә.

9. Тавыш бирү тәмамланганнан соң, хисап комиссиясе урнаны ача, гамәлдәге һәм гамәлдә булмаган бюллетеньнәр санын билгели һәм тәкъдимгә каршы яисә яклап бирелгән тавышларны санауны башкара. Тавышларны санаганда Жирлек Советы депутатлары катнаша ала.

10. Тиешле формада булмаган бюллетеньнәр, ә вазыйфаи затны

сайлаганда бер вазыйфага ике яки аннан күбрәк кандидатның фамилияләре калган бюллетеньнәр гамәлдә түгел дип санала.

11. Яшерен тавыш бирү нәтижәләре турында хисап комиссиясе беркетмә төзи, ул барлык хисап комиссиясе эгъзалары тарафыннан имзалана һәм Жирлек Советы утырышында укыла. Хисап комиссиясе доклады буенча Жирлек Советы ачык тавыш бирү юлы белән яшерен тавыш бирү нәтижәләрен раслау турында карар кабул итә.

41 статья

1. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә биштән бере таләбе буенча исемле тавыш бирү үткәрелә.

2. Исемле тавыш бирү үткәрү һәм аның нәтижәләрен билгеләү өчен Жирлек Советы депутатлар арасыннан хисап комиссиясен сайлый.

3. Жирлек Советы утырышында яшерен һәм исемле тавыш бирү үткәрелгәндә, Жирлек Советы аларны оештыруны бер хисап комиссиясе составына йөкли ала.

4. Исемле тавыш бирү нәтижәләре беркетмәгә кертү өчен секретариатка бирелә һәм Жирлек Советы утырышында игълан ителә, шулай ук массакуләм мәгълүмат чараларында басылып чыга..

42 статья

Шул ук мәсьәлә буенча кабат тавыш бирү Жирлек Советының әлеге мәсьәлә буенча карар кабул итү өчен кирәкле шундый ук күпчелек тавыш белән кабул ителгән карары буенча рөхсәт ителә. Моның өчен тавышларны санаганда хаталар, мәсьәләне тавышка куйганда аңлашылмаучанлык, әлеге Регламентның башкача үтәлмәве нигез булырга мөмкин.

43 статья

1. Процедура мәсьәләләре буенча карарлар, әлеге Регламентта башкача билгеләнмәгән булса, утырышта катнашкан Жирлек Советы депутатлары саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә һәм утырыш беркетмәсендә чагылдырыла.

2. Процедура мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

- 1) утырышның көн тәртибе проектына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында;
- 2) утырышның көн тәртибен раслау турында;
- 3) утырышның көн тәртибенә яңа мәсьәлә өстәү турында ;
- 4) Жирлек Советы утырышы секретариатын һәм башка органнарын сайлау турында;
- 5) утырышны берничә этапта үткәрү турында;
- 6) утырыштагы тәнәфес, утырышны күчерү яки ябу турында;
- 7) чыгыш ясау өчен өстәмә вакыт бирү турында;

- 8) утырышның көн тәртибенә куелган мәсьәлә буенча фикер алышуларны күчерү яисә туктату турында;
- 9) утырышның көн тәртибе мәсьәләләренә күчү (кире кайту) туында;
- 10) тиешле комитет яки Жирлек Советы комиссиясе каравына сорау кертү турында;
- 11) фикер алышмыйча гына тавыш бирү турында;
- 12) хокукый актлар проектларына төзәтмәләренә кабул итү яисә кире кагу турында;
- 13) ябык утырыш үткәрү турында;
- 14) утырышта рәислек итүче функцияләрен тапшыру турында;
- 15) Жирлек Советы тарафыннан каралган карарлар проектлары һәм башка мәсьәләләр буенча кирәкле белешмәләр һәм баянмәләр бирү өчен затларны
- 16) утырышка чакыру турында;
утырышта катнашучыларга бирелә торган мәгълүматны, белешмәләренә игътибарга алу турында;
- 17) тавыш бирүне уздыру ысулын үзгәртү турында;
- 18) өстәмә теркәү үткәрү турында;
- 19) тавышларны янадан исәпләү турында;
- 20) Жирлек Советы утырышын үткәрү вакытын озайту турында;
- 21) депутат (депутатлар) мөрәжәгатендә булган сорауларга җаваплар өчен вазыйфай затны утырышка чакыру турында;
- 22) Жирлек Башкарма комитетының үз эшчәнлегенә турында чираттан тыш хисап бирүе хакында;
- 23) карарлары әлегә Регламент нигезендә Жирлек Советы утырышында катнашкан депутатларның саныннан чагыштырмача күпчелек тавыш белән кабул ителгән башка мәсьәләләр

7 бүлек. Жирлек Советының хокукый актлары

44 статья

1. Жирлек Советы, федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары һәм Жирлек Уставы белән билгеләнгән компетенциясе кысаларында, норматив һәм башка хокукый актлар, шулай ук гаризалар, мөрәжәгатьләр, декларацияләр кабул итә.

2. Норматив-хокукый актлар, шулай ук норматив-хокукый булмаган актлар Жирлек Советы карарлары рәвешендә кабул ителә.

3. Жирлек Советының хокукый актлары көн тәртибенә кертелгән мәсьәлә кысаларында кабул ителә.

4. Жирлек Советының хокукый актлары, шулай ук Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән гаризалар, мөрәжәгатьләр, декларацияләр кабул ителгән көннән өч көн эчендә Жирлек Башлыгы тарафыннан имзалана һәм Жирлек Уставында билгеләнгән тәртиптә халыкка җиткерелә.

45 статья

Процедура мәсьәләләре буенча Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән карарлар аерым акт белән рәсмиләштерелми. Әлеге карарлар Жирлек Советы утырышы беркетмәсендә чагылдырыла һәм, кирәк булганда, Жирлек Башлыгы кул куйган беркетмәдән өзөмтәләр белән рәсмиләштерелә.

**8 бүлек. Жирлек Советы тарафыннан
норматив хокукый актларны кабул итү тәртибе**

46 статья

1. Норматив хокукый актлар проектлары Жирлек Советына Жирлек Советы депутатлары, Жирлек Башлыгы, Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданнарның инициатив төркемнәре, шулай ук Жирлек Уставында билгеләнгән хокук чыгару инициативасының башка субъектлары тарафыннан кертелә ала.

2. Норматив хокукый акт проекты керткәндә, Жирлек Советына түбәндәгеләр тәкъдим ителергә тиеш:

- 1) норматив хокукый акт проектының тексты;
- 2) әлеге норматив хокукый акты кабул итүнең максатка ярашлыгын нигезләгән аңлатма язуы;
- 3) *финанс-икътисадый нигезләү (гамәлгә ашыру жирле бюджеттан матди чыгымнар таләп итә торган норматив хокукый акт проекты кертелгән очракта);*
- 4) Жирлек Советының гамәлдән чыгару, үзгәрешләр, өстәмәләр кертү яки әлеге проектны кабул итүне таләп итә торган хокукый актлары исемлеге.

3. Норматив хокукый акт проекты һәм аңа кушып бирелә торган материаллар Жирлек Башлыгы исеменә язма рәвештә жиберелә.

47 статья

1. Норматив хокукый акт проекты һәм аңа кушып бирелә торган материаллар Жирлек Советы аппараты тарафыннан проект Жирлек Советына кертгән көнне теркәлә.

2. Жирлек Башлыгы, теркәгән көннән соң бер тәүлек эчендә, Жирлек Советы аппараты белән берлектә алдан карау һәм проект буенча бәяләмә эзерләү өчен, карамагында тәкъдим ителә торган мәсьәлә булган Жирлек Советы комитетына (алга таба – баш комитет) кушып бирелгән материаллары белән бергә норматив хокукый акт проекты жиберә.

3. Жирлек башлыгы, тиешле даими комиссия тәкъдимнәрен исәпкә алып, проектны карауга эзерләү вакытын билгели, ул, кагыйдә буларак, бер айдан артып китә алмый.

4. Әгәр тәкъдим ителгән норматив хокукый акт проекты әлеге Регламент таләпләренә җавап бирми яисә аның буенча әлеге Регламентның 48 статьясында күрсәтелгән кирәкле материаллар тапшырылмаган булса, әлеге

проект Жирлек Башлыгы тарафыннан, проектка карата билгелэнгән таләпләрне үтәү өчен, кире кайтарылырга мөмкин.

5. Жирлек Советы тарафыннан беренче укылышта аны караганчы, норматив хокукый акт проекты буенча Жирлек Советы тарафыннан расланган ачык тыңлаулар турында Нигезләмә һәм Жирлек Уставында билгелэнгән тәртиптә үткәрелә торган ачык тыңлаулар билгеләнергә мөмкин.

Статья 48

1. Тиешле даими комиссиядә норматив хокукый акт проектын карау, проект буенча бәяләмә әзерләү тәртибе комиссия тарафыннан әлеге Регламент нигезендә мөстәкыйль билгеләнә.

2. Проектлар өстендә эшләү өчен, даими комиссия проект инициаторы яисә аның вәкилләре катнашырга хокуклы эшче төркемнәр төзи ала.

3. Норматив хокукый актларның альтернатив проектлары төп проект белән даими комиссия тарафыннан бер үк вакытта карала.

4. Кирәк булганда, норматив хокукый акт проекты даими комиссия тарафыннан экспертизага жибәрелергә мөмкин, алар буенча Жирлек Башкарма комитеты бәяләмәсе, дәүләт органнары фикере соратылырга мөмкин.

5. Норматив хокукый акт проектын беренче укылышта кабул иткәнгә кадәр проектны керткән хокук чыгару инициативасы субъекты түбәндәгеләргә хокуклы:

1) тиешле комиссия тәкъдиме буенча проектның текстын үзгәрттергә;

2) тиешле комиссия тәкъдиме буенча яисә үз инициативасы белән кертелгән проектны язма гариза нигезендә кире алырга.

6. Норматив хокукый акт проектын даими комиссиядә тикшерү, проект керткән хокук чыгару инициативасы субъекты вәкилен чакырып, ачыктан-ачык үткәрелә.

7. Комссия эшендә катнашмаган даими комиссия әгъзасы комиссиягә каралырга тиешле үз искәرمәләрен һәм тәкъдимнәрен жибәрергә хокуклы. Комиссиянен карау нәтижәләре турында искәرمәләр һәм тәкъдимнәрне телдән әлеге искәرمәләр һәм тәкъдимнәрне юллаган Жирлек Советы депутатларына житкерәләр.

8. Тиешле комиссия әгъзалары булмаган Жирлек Советы депутатлары, хокук чыгару инициативасы субъектлары вәкилләре, Жирлек Башкарма комитеты, дәүләт органнары, бәяләмәләр, тасвирламалар, тәкъдимнәр һәм искәرمәләр бирү өчен норматив хокукый акт проекты жибәрелгән башка оешмалар вәкилләре даими комиссия утырышларында әлеге проект буенча фикер алышканда тавыш бирү хокукы белән катнашырга хокуклы.

9. Тиешле даими комиссия Жирлек Башлыгына норматив хокукый акт проектын алдан карау нәтижәләре буенча комиссиянен әлеге проект буенча Жирлек Советы тарафыннан проектны кабул итү яисә кире кагу турында дәлилленгән тәкъдимен үз эченә алган бәяләмәсен тәкъдим итә. Тиешле даими комиссия бәяләмә белән бергә әлеге проект буенча Жирлек Советы карары

проекттын тәкъдим итә.

10. Жирлек Башлығына кергән норматив хокукый акт проекты Жирлек прокурорына алдан, Жирлек Советы утырышы үткәрелгәнче жибәрелә.

11. Жирлек Советы тарафыннан карауга әзерләнгән норматив хокукый акт проекты Жирлек Башлығы тарафыннан Жирлек Советының алдагы утырышының көн тәртибенә кертелә.

49 статья

1. Гражданнарның хокук чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән норматив хокукый акт проекты Жирлек Советы тарафыннан аның ачык утырышында кертелгәннән соң өч ай эчендә каралырга тиеш.

2. Норматив хокукый акт проектын керткән гражданнарның инициатив төркеме вәкилләре, әлегә Регламент нигезендә үзләре керткән проектны карау вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр ителә, алар комитет, Жирлек Советы утырышларында әлегә проект буенча фикер алышканда катнашырга һәм аның буенча үз позициясен белдерергә хокуклы.

3. Әгәр гражданнарның хокук чыгару инициативасын гамәлгә ашыру тәртибендә кертелгән норматив хокукый акт проектын караганда, Жирлек Советы тарафыннан гражданнарның тиешле инициативалы төркеме вәкиле юк икән, проектны карау Жирлек Советының икенче утырышына күчерелә. Әгәр Жирлек Советы утырышында проектны кабат караганда әлегә вәкилләр янә юк икән, әлегә норматив хокукый акт проекты Жирлек Советы тарафыннан күрсәтелгән вәкилләр катнашуыннан тыш каралырга мөмкин. Мондый очракта проект турында фикер алышу баш комитет вәкиле докладыннан башлана.

50 статья

1. Жирлек Советында норматив хокукый актлар проектларын карау, Жирлек Советы тарафыннан конкрет проектка карата башка карар кабул ителмәсә, ике укылышта гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Советының норматив хокукый актлары, кагыйдә буларак, түбәндәге процедура буенча кабул ителә:

- 1) проектны тикшерү;
- 2) проектны нигез итеп кабул итү;
- 3) төзәтмәләр кертү;
- 4) хокукый актны тулаем кабул итү.

51 статья

1. Норматив хокукый акт проектын беренче укылышта карау хокук чыгару инициативасы субъекты яисә аның вәкиленең нотыгыннан һәм, кагыйдә буларак, тиешле даими комиссиянең өстәмә докладыннан башлана.

2. Проектны караганда, Жирлек Советы депутатларының, Жирлек

Башкарма комитеты Житәкчесенен, экспертларның һәм фикер алышуда катнашу өчен чакырылган башка затларның тәкъдимнәре һәм искәртмәләре тыңлана.

3. Фикер алышулардан соң, проект буенча Жирлек Советы түбәндәге карарларның берсен кабул итә:

- проектны беренче укылышта кабул итәргә,
- проектны кире кагарга.

4. Проект беренче укылышта кабул ителгән дип аның өчен Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелегә тавыш биргәндә санала. Әгәр тавыш бирү йомгалары буенча проектны беренче укылышта кабул итү турында тәкъдим кирәкле тавышлар санын жыймаса, ул өстәмә тавыш бирмичә генә кире кагылган дип санала, яисә Жирлек Советы әлеге проектны эшләп бетерергә жибәрү турында карар кабул итәргә мөмкин. Проект буенча карар өстәмә тавыш бирмичә генә Жирлек Советының тиешле акты белән рәсмиләштерелә.

5. Жирлек Советының норматив хокукый акт проекты беренче укылышта кабул итү турында карарында проектка төзәтмәләр кертү срогы билгеләнә, тиешле даими комиссия күрсәтелә, аңа төзәтмәләр карау йөкләнә һәм проектны икенче укылышта карауга кертү срогы билгеләнә.

6. Жирлек Советы беренче укылышта кабул ителгән проектны халыкка фикер алышуга һәм (яки) ачык тыңлауларга кую турында карар кабул итәргә мөмкин. Законнар, Жирлек Уставы нигезендә ачык тыңлаулар үткәргү мәжбүри, ә норматив хокукый акт проекты буенча аны беренче укылышта караганчы Жирлек Советы тарафыннан ачык тыңлаулар үткәрелмәгән очракларда, Жирлек Советы яки Жирлек Башлыгы әлеге проект буенча ачык тыңлаулар билгеләү турында карар кабул итә.

7. Бер үк мәсьәлә буенча альтернатив проектлар керткәндә, Жирлек Советы аларны беренче укылыш барышында бер үк вакытта карый һәм алга таба эш өчен аларның кайсысын нигез итеп алу турында карар кабул итә, бу шулай ук башка проектларны кире кагуны аңлата. Кире кагылган проектлар тулаем алганда да, өлешләп тә Жирлек Советына беренче укылышта кабул ителгән проект буенча соңгы карар кабул ителгәнчегә кадәр кабат кертелә алмый.

8. Проектны Жирлек Советы карары белән эшләп бетерүгә жибәргән очракта, эшләнеп беткән Жирлек Советында карау өчен тапшыру срогы билгеләнә.

Статья 52

1. Проектка төзәтмәләр проектның аерым нигезләмәләре редакциясенен үзгәрүе рәвешендә яисә проектны конкрет сүзләр, пунктлар, өлешләр, статьялар һәм башка нигезләмәләр белән тулыландыру рәвешендә яки проектның конкрет нигезләмәләрен төшереп калдыру турындагы тәкъдимнәр рәвешендә язма рәвештә хокук чыгару инициативасы субъекты тарафыннан тиешле даими комиссиягә кертелә.

2. Норматив хокукый акт проектына төзәтмәләр тиешле даими комиссия утырышында каралырга тиеш, аның утырышы вакыты турында проектны керткән хокук чыгару инициативасы субъектына яисә аның вәкиленә хәбәр ителә. Төзәтмәләр таблицасы күрсәтелгән затларга комиссиядә каралганчы алдан, бер атнадан да соңга калмыйча жибәрелә.

4. Тиешле даими комиссия утырышында төзәтмәләргә караганда хокук чыгару инициативасы субъектлары яисә аларның вәкилләре тавыш бирү хокукы белән катнашырга хокуклы. Төзәтмәләр керткән хокук чыгару инициативасы субъекты яисә аның вәкиле комиссиядә фикер алышу барышында кертелгән төзәтмәләр редакциясен нигезләргә һәм төгәлләштерергә яисә аларны комиссиядән караудан төшереп калдырырга хокуклы.

5. Фикер алышу нәтижәләре буенча тиешле даими комиссия төзәтмә белән килешергә һәм аны норматив хокукый акт проекты текстына кертергә яки аны кире кагарга тәкъдим итәргә мөмкин.

6. Норматив хокукый акт проекты даими комиссия утырышында каралганнан соң, Жирлек Советы тарафыннан икенче укылышта каралырга тиешле проектлар исемлегенә кертү өчен, кире кагуга тәкъдим ителгән төзәтмәләр таблицасы һәм комиссия тарафыннан хупланган төзәтмәләр таблицасы белән бергә Жирлек Башлыгына жибәрелә.

53 статья

1. Жирлек Советында норматив хокукый акт проектының икенче укылышы башында тиешле даими комиссиянең рәисе яисә вәкиле доклад белән чыгыш ясыя.

2. Докладчы кәргән төзәтмәләр, бәяләмәләр һәм аларны карап тикшерү нәтижәләре турында игълан итә.

3. Рәислек итүче Жирлек Советы депутатларының яисә хокук чыгару инициативасының башка субъектларының яки аларның вәкилләренен тиешле комиссия тарафыннан хупланган һәм икенче укылышта карала торган проект текстына кертү өчен тәкъдим ителә торган төзәтмәләргә каршылыклары бармы-юкмы икәнлеген ачыклай. Каршылыктар булмаса, рәислек итүче тиешле даими комиссия тарафыннан хупланган төзәтмәләргә тулаем кабул итү турындагы мәсьәләне тавышка куя. Хупланган һәм тиешле даими комиссия тарафыннан кабул итүгә тәкъдим ителгән төзәтмәләр арасынан проект текстына кертүгә каршылыктар булса, рәислек итүче башта даими комиссия тарафыннан хупланган һәм каршылыктар булмаган төзәтмәләргә кабул итү турындагы мәсьәләне, аннары каршылыктар булган һәр төзәтмәне аерым тавышка куя. Төзәтмә авторы, тиешле даими комиссия вәкиле, шулай ук Жирлек Советы

депутаты яки хокук чыгару инициативасының башка субъекты яки аның каршылыктары булган вәкиле чыгышларында үз позицияләрен нигезли алалар. Шуннан соң тиешле төзәтмәне кабул итү турындагы мәсьәлә тавышка куела.

4. Әгәр проектның бер үк нигезләмәсенә берничә төзәтмә кертергә тәкъдим ителсә, башта аларны кабул итү яки кире кагу башка төзәтмәләр турындагы мәсьәләне хәл итәргә мөмкинлек бирәчәк темалар буенча булганнары турында фикер алышына һәм тавышка куела.

5. Төзәтмәләрне (төзәтмәләр) кабул итү турындагы карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә. Әгәр тавыш бирү йомгаклары буенча мондый тәкъдим тиешле тавышлар санын жыймаса, төзәтмә өстәмә тавыш бирмичә генә кире кагылган дип санала.

6. Аннан соң Жирлек Советы даими комиссия тарафыннан тәкъдим ителгән төзәтмәләрне карауга күчә. Рәислек итүче Жирлек Советы депутатларының яки хокук чыгару инициативасының башка субъектларының яисә аларның Жирлек Советы утырышында катнашучы вәкилләренә тиешле даими комиссия тәкъдимнәренә каршылыктары булу-булмавын ачыклай. Әгәр каршылыктар булмаса, кире кагу өчен тәкъдим ителгән барлык төзәтмәләр (әгәр каршылыктар булса - кире кагуга каршылыктар булмаган төзәтмәләр) кире кагу өчен тавышка куела. Төзәтмәләрне кире кагу турындагы карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

7. Әгәр Жирлек Советы төзәтмәләрнең кире кагылуы турында тиешле даими комиссия фикере белән килешсә, Рәислек итүче төзәтмәләр авторларының кире кагуларына каршылыктар булган төзәтмәләрне тавышка куя. Төзәтмә авторы һәм даими комиссия вәкиле үз позицияләрен чыгышларда нигезли ала. Шуннан соң төзәтмәне кабул итү турындагы тәкъдим тавышка куела.

8. Әгәр даими комиссия тарафыннан кире кагу өчен тәкъдим ителә торган төзәтмәләр таблицасына тавыш биргәндә, Жирлек Советы даими комиссия тәкъдиме белән килешмәсә, Рәислек итүче төзәтмәләрнең һәркайсын аерым тавышка куя. Төзәтмә авторы һәм даими комиссия вәкиле үз позицияләрен чыгышларда нигезли ала. Шуннан соң төзәтмәне кабул итү турындагы тәкъдим тавышка куела.

9. Төзәтмәләр буенча тавыш бирү тәмамлангач, Рәислек итүче норматив хокукый акт проектын тулаем кабул итү турындагы тәкъдимне тавышка куя. Жирлек Советының норматив хокукый акты, әгәр аның өчен Жирлек Советы депутатларының күпчелеге тавыш бирсә, кабул ителгән дип санала.

10. Әгәр тавыш бирү нәтижеләре буенча проектны кабул итү турында тәкъдим тиешле тавышлар санын жыймаса, бу проект тиешле даими комиссиягә эшләп бетерү өчен кире кайтарыла яисә Жирлек Советы проектны кире кагу турында карар кабул итәргә мөмкин. Проектны эшләп бетерү өчен кире кайтарганда, Жирлек Советы, икенче укылышта кабул ителгән төзәтмәләрне исәпкә алып, әлегә проектка кабат төзәтмәләр кертү өчен срок билгеләргә мөмкин.

11. Кирәк булганда, утырышта катнашкан депутатлар саныннан күпчелек

тавыш белән кабул ителгән Жирлек Советы карары буенча тулаем норматив хокукый акт проектын кабул итү турында тавыш бирү кичектерелергә мөмкин, ә проект Жирлек Советы билгеләгән эчке юридик каршылыкларны бетерү, проект нигезләмәләренең үзара дөрөс бәйләнешләрен билгеләү һәм лингвистик таләпләргә туры килүен билгеләү өчен тиешле даими комиссиягә жиһәрелергә мөмкин.

12. Жирлек Советы кабул иткән норматив хокукый актлар, Жирлек Башлыгы кул куйган көннән соң 3 көннән дә соңга калмыйча, Район прокурорына жиһәрелә.

9 бүлек. Жирлек Уставы проектларын һәм Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карарларны карау үзенчәлекләре

54 статья

1. Жирлек Уставы проекты, Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары проекты Жирлек Советына Жирлек Башлыгы, Жирлек Советы депутатлары Жирлек Башкарма комитеты Житәкчесе, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, инициативалы төркем гражданныра тарафыннан кертелергә мөмкин.

2. Жирлек Уставы проектларын карау яки Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карар Жирлек Советы утырышларында, әлеге Регламентта каралган тәртиптә, кимендә ике укылышта гамәлгә ашырыла.

3. Жирлек Уставы проектын, Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектын әзерләү өчен, Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителгән Жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Әлеге комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләр, экспертлар чакырырга мөмкин.

4. Жирлек Уставы, Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карар күпчелек тавыш белән Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән ике өлеше белән кабул ителә.

55 статья

Беренче укылышта кабул ителгән Жирлек Уставы проекты, Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карар проекты, Жирлек Уставын кабул итү турындагы мәсьәләне карап тикшереләсе көнгә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү, бер үк вакытта әлеге Устав проекты, Жирлек Советы тарафыннан билгеләнгән тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибе рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә, шулай ук аның турында фикер алышуларда гражданныра катнашу тәртибе рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

56 статья

Жирлек Уставы проекты, Жирлек Советының Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карары буенча Жирлек Советы утырышының беренче укылышында карауга керткәнче ачык тыңлаулар үткәрелә.

57 статья

1. Устав проектларына төзәтмәләр һәм Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү һәркайсы аерым тикшерелә һәм тавышка куела. Төзәтмә Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе тавыш биргәндә кабул ителә.

2. Жирлек Уставы проекты тексты яки Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү һәм булган юридик каршылыкларны бетерү турында карар проекты тикшерелгәннән соң Жирлек Уставы проекты кабул итү яки Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары икенче укылышта Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе тавышы белән кабул ителә.

10 бүлек. Жирлек Советы тарафыннан башка карарлар кабул итү тәртибе

58 статья

1. Жирлек Советы Жирлек Советы карарлары рәвешендә рәсмиләштерелә торган норматив булмаган актларны түбәндәге мәсьәләләр буенча кабул итә:

1) Жирлек Башлыгын сайлау, Жирлек Башлыгы урынбасарын сайлау һәм вазыйфасыннан азат итү, Жирлек Советының даими һәм вакытлы комиссияләрен төзү, аларның рәисләрен сайлау һәм аларны вазыйфаларыннан азат итү турында;

2) Жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору инициативасы күрсәтү, жирле референдум уздыру турында;

3) Жирлек чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору, жирле референдумны билгеләү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү турында;

4) Жирлекнең сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләү, жирле үзидарә органнарының башка вазыйфай затларын билгеләү (сайлау, килештерү) турында;

5) ачык тыңлаулар билгеләү турында;

6) гражданны сораптыруны билгеләү турында;

7) муниципаль хокукый актлар проектларын һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләргә халык фикер алышуына чыгару турында;

8) Жирлек Советының үз-үзен таркату, Жирлек Советы депутатларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турында;

9) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы турында;

- 10) Татарстан Республикасы Конституция судына мөрәжәгать турында;
- 11) прокурорның протестын (күрсәтмәләрен) карау турында;
- 12) процедура мәсьәләләреннән тыш, Жирлек Советы карамагына кертелгән башка мәсьәләләр буенча.

2. Күрсәтелгән мәсьәләләр буенча карар, әгәр дә закон белән башкасы билгеләнмәгән булса, Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелеге тавыш биргәндә кабул ителгән дип санала.

59 статья

1. Әлеге Регламентның 58 статьясында күрсәтелгән мәсьәләләргә Жирлек Советы каравына куя торган инициативасы хокук чыгару инициативасы субъектларына, Жирлек Уставында, әлеге Регламентта, законнарда каралган башка затларга, органнарга, оешмаларга карый.

2. Әлеге мәсьәләгә Жирлек Советы каравына чыгару инициаторы Жирлек Советы карары проектын, шулай ук әлеге мәсьәләгә карау өчен кирәкле һәм законнарда Жирлек Уставында, әлеге Регламентта, жирлекнең башка муниципаль хокукый актларында каралган башка документларны һәм материалларны тәкъдим итә.

3. Жирлек Советы кадрлар мәсьәләләрен хәл иткәндә, шулай ук һәр кандидатка белешмә-объективка тапшырылырга, кандидатның тиешле вазыйфаны биләү өчен билгеләнгән таләпләргә туры килүен һәм бу вазыйфаны биләүгә комачаулаучы чикләүләр булмавын раслый торган документлар яисә аларның күчәрмәләре тапшырылырга тиеш.

60 статья

1. Әлеге Регламентның 58 статьясында күрсәтелгән мәсьәләләр буенча карарлар, кагыйдә буларак, Жирлек Советы тарафыннан, әлеге мәсьәләләр буенча карар кабул итүнең башка срогы законнарда, Жирлек Уставында яисә әлеге Регламентта каралмаган булса, аларны Жирлек Советына керткән көннән алып бер ай эчендә кабул ителә.

2. Күрсәтелгән мәсьәләләр, кагыйдә буларак, Жирлек Советы тарафыннан Жирлек Советының тәкъдим ителә торган мәсьәлә аның карамагында булган даими комиссияләре тарафыннан алдан тикшерелгәннән соң карала.

3. Күрсәтелгән мәсьәләләр буенча алынган материалларны теркәү, аларны алдан карау әлеге Регламентта билгеләнгән кагыйдәләр буенча Жирлек Советының норматив хокукый актлары проектларын теркәү һәм алдан карау өчен гамәлгә ашырыла.

61 статья

Жирлек Советының норматив булмаган характердагы карарлары проектлары, кадрлар мәсьәләләре, жирле референдум билгеләү, Жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү карарларыннан тыш, алар каралганчы, Жирлек Советы тарафыннан ачык

тыңлауларга яисә халык фикер алышуларына чыгарылырга мөмкин. Жирлекне үзгәртеп кору турындагы инициативаны күрсәтү турындагы карар проекты ачык тыңлауларга мәжбүри рәвештә чыгарыла.

62 статья

Жирлек Советының аерым норматив булмаган хокукый актлары проектлары аның утырышында катнашкан депутатлар саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителгән карары буенча, Жирлек Советының норматив хокукый актлары проектларын карауга карата әлеге Регламентта билгеләнгән кагыйдәләр нигезендә ике укылышта карала.

11 бүлек. Жирлекнең сайлау комиссиясе әгъзалары вәкаләтләрен билгеләү һәм вакытыннан алда туктату

63 статья

1. Жирлек сайлау комиссиясен төзү Жирлек Советы тарафыннан законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда гамәлгә ашырыла.

2. Законнар таләпләрен исәпкә алып Жирлекнең сайлау комиссиясе составына кергән кандидатуралар буенча тәкъдимнәр, Жирлек Советының профиль комиссиясенә һәр кандидатура һәм Жирлек Советы карары проекты буенча бәяләмәне алдан карау һәм эзерләү өчен жибәрелә. Комиссия утырышында даими комиссия рәисе тарафыннан чакырылган кандидатлар һәм башка вазыйфаи затлар һәм гражданныр катнашырга хокуклы.

3. Законнар нигезендә билгеләнүе мәжбүри булган Жирлек сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләп кую турында карар кабул ителә.

4. Жирлек сайлау комиссиясе әгъзаларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турындагы карар законнарда билгеләнгән очракта кабул ителә.

5. Муниципаль районның сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләп кую турындагы, аларның вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турындагы карарлар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан шәхси тәртиптә күпчелек тавыш белән кабул ителә һәм өстәмә тавыш бирүдән башка бер карар белән рәсмиләштерелә.

12 бүлек. Жирлек Советы тарафыннан Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукларын гамәлгә ашыру

64 статья

Жирлек Советы Татарстан Республикасы Конституциясенә 76 статьясы нигезендә Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукына ия.

65 статья

Жирлек Советының закон чыгару инициативасы Татарстан Республикасы Дәүләт Советы Регламентында билгеләнгән таләпләр нигезендә рәсмиләштерелә.

66 статья

1. Закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру тәртибендә закон проектын Татарстан Республикасы Дәүләт Советына кертү турындагы карар Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә һәм тиешле карар белән өстәмә тавыш бирүдән башка рәсмиләштерелә.

2. Жирлек Советы карарында Жирлек Советы комитетларда һәм Татарстан Республикасы Дәүләт Советы утырышында каралганда закон проектын тәкъдим итүне йөкләгән зат күрсәтелә.

3. Кирәкле материаллар һәм Жирлек Советы карары белән әзерләнгән закон проекты Татарстан Республикасы Дәүләт Советына кертелә.

13 бүлек. Жирлек Уставын һәм Жирлек Советы карарларын аңлату

67 статья

Жирлек Советы Жирлек Уставына яки Жирлек Советы карарларына, Жирлек Уставында яки Жирлек Советы карарларында аңлашылмаучанлыклар булганда һәм аларның нормаларын төрлечә аңлап булганда, практикада кулланды каршылыклар ачыкланганда, рәсми аңлатмалар бирә.

68 статья

Жирлек Уставын яки Жирлек Советы карарларын рәсми аңлату өчен хокук чыгару инициативасы субъектының тиешле мөрәжәгәте нигез булып тора.

69 статья

1. Жирлек Уставын яки Жирлек Советы карарларын аңлату турындагы мөрәжәгатьне карау нәтижеләре буенча тиешле даими комиссия Жирлек Уставы яки Жирлек Советы карары проектын әзерли һәм аларны Жирлек Советы карарына кертә.

2. Жирлек Уставын яки Жирлек Советы карарын аңлату турындагы Жирлек Советы карарлары тәңгәл рәвештә Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан өчтән икесенә тавышы һәм Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

14 бүлек. Прокурорның протестларын (күрсәтмәләрен) карау

70 статья

1. Жирлек Советының хокукый актына прокурор протесты, шулай ук Жирлек Советының закон бозуларны бетерү турындагы тәкъдиме Жирлек Советы тарафыннан алдагы утырышта мәжбүри каралырга тиеш.

2. Утырыш көне турында протест (күрсәтмә) жибергән прокурорга хәбәр ителә.

3. Протест турында фикер алышу протест жибергән прокурорның яки аның вәкиленнән докладыннан һәм тиешле даими комиссиянен өстәмә докладыннан башлана.

4. Прокурор протесты нәтижеләре буенча Жирлек Советы протест белән килешергә, протестны кире кагарга, белешмәләргә протест кабул итәргә һәм, тәкъдимнәрне һәм кисәтүләрне исәпкә алып, аны карауны дәвам итәргә мөмкин.

5. Жирлек Советының протест буенча карары прокурорга жиберелә.

6. Прокурор күрсәтмәләре шундый ук тәртиптә карала.

7. Прокурор протесты белән килешкән очракта, Жирлек Советы даими комиссиягә яисә Жирлекнең Башкарма комитетына Жирлек Советының протестта күрсәтелгән кисәтүләрне юкка чыгаручы тиешле хокукый акты проектын әзерләргә куша.

15 бүлек. Жирлек Советының күзәтчелек (контроль) функцияләрен гамәлгә ашыруы

71 статья

1. Жирлек Советы Район Уставының нигезләмәләрен, Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән норматив хокукый актларның үтәлешен, Жирлек бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фондлар чаралары үтәлешен, Жирлек үсеше планнарын һәм программаларын, Жирлек Башкарма комитеты һәм аның Житәкчесе эшчәнлеген контрольдә тоту.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфай затлары тарафыннан закон, Жирлек Уставы һәм башка муниципаль хокукый актлар бозылу фактлары ачылган очракта, Жирлек Башлыгы, депутатларның билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә торган Жирлек Советы карары белән депутатлар арасыннан әлеге фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссиясе төзелергә мөмкин.

72 статья

1. Жирлек Советының һәр карарында, кагыйдә буларак, аның үтәлешен тикшереп тору йөкләнгән даими комиссия яисә Жирлек Советы депутаты күрсәтелә.

2. Контрольнен максаты булып хокукый актының нәтижелелеге дәрәжәсен, аны башкаруны кыенлаштыра торган сәбәпләрне, аларны үтәүгә комачаулаучы

затларны жаваплылыкка тарту, шулай ук аны зарурлык булганда судта яклау тора.

3. Хокукый актның эш кушу пунктында башкаручы зат һәм, кагыйдә буларак, башкару вакыты күрсәтелә. Даими комиссия яки контроль йөкләнгән депутат хокукый актны үтәү барышы турында үз вакытында белдерү эзерләргә тиеш.

4. Әлеге белдерүне тыңлаганнан соң Жирлек Советы түбәндәгеләргә хокуклы:

- 1) хокукый актны башкарылган итеп контрольдән төшерергә;
- 2) контроль вәкаләтләрен озайтырга;
- 3) контроль вәкаләтләрен башка комитетка яисә депутатка йөкләргә;
- 4) хокукый актны гамәлдән чыгарырга;
- 5) хокукый актны үзгәртәргә яисә тулыландырырга.

5. Контроль буенча хисап чоры хокукый актта яисә беркетмә карарында билгеләнә.

73 статья

Жирлекнең Башкарма комитеты, аның Житәкчесе, предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар, вазыйфай затлар, әгәр закон белән башкасы билгеләнмәгән булса, Жирлек Советы, аның контроль комиссияләре, Жирлек Советы депутаты соратулары буенча Жирлек Советы карамагындагы мәсьәләләр буенча мәгълүмат бирергә, ә законнар, муниципаль хокукый актларны бозулар күрсәтелгән очракта, хокук бозуларны бетерү һәм гаепле затларны жаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

74 статья

1. Жирлек Советының президиумы, даими комиссияләре жирле үзидарәнә вазыйфай затларын тыңларга, Жирлек Советы карамагындагы мәсьәләләр буенча кирәкле документларны һәм материалларны таләп итәргә хокуклы.

2. Жирле үзидарәнә вазыйфай затларын тыңлау йомгаклары буенча президиум, даими комиссия карар кабул итә.

16 бүлек. Йомгаклау нигезләмәләре

75 статья

1. Әлеге Регламентка үзгәрешләр һәм өстәмәләр Жирлек Советы тарафыннан Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

2. Әлеге Регламентка үзгәрешләр һәм өстәмәләр карау һәм кабул итү әлеге Регламентның 10 бүлегендә билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.